

ממושכן¹⁴⁰ (עד). ואם החתן נער ואביו שם בשעת הברכה צריך לשאול¹⁴¹ אביו אם הטבע של [ה]חתן, שנתן לבנו במתנה גמורה. ואחר ברכת אירוסין מיד בלי הפסק יקח המברך הטבעת לידו, ויברור שני עדים טובי הקהל וחשובי שבהם וצדיקי שבהם שהם בודאי כשרי להע[י]ד¹⁴² שלא יהו קרובי זה לזה ולא לחתן ולא לכלה, או שום שאר פסול הפסולי להע[י]ד. ומראה הטבעת לאותן (א) [ה]עדים שהוא שוה פרוטה¹⁴³, ויזהיר העדים שיראו נתינת הטבעת לאצבע הכלה מט]. וישמעו דברי [החתן] (א) שאמר (עה) הרי את מקודשת לי, וכן מקרי (עו) המברך את החתן הרי את מקודשת לי בטבעת¹⁴⁵ זו¹⁴⁶ כדת משה וישראל¹⁴⁷.

אח"כ 1234567

הגהות

והטעם מבואר במרדכי ריש אעפ"י (כתובות סי' קע"ח) [ע"ש] הג"ה. מט] וצריך החתן לקדש בימין ידיה וגם בימין הכלה ובאצבע הסמוך לאגודל שנקרא אצבע ישים הטבעת¹⁴⁴. ואין להקשות היה לו לקדש באגודל כי אין מעבירין על המצות (פסחים סד, ב) די"ל הטעם דאין דרך [ה]נשים לשאת [ה]טבעת באגודל כי הוא דרך אנשים והוי קצת בכלל לא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). הג"ה.

שינויי גירסאות

(עד) ולא משכון (נכת"י הנ"ל). (עה) שיאמר (נכדפס). (עו) וקרא (נכת"י הנ"ל).

היה קורא לשני עדים והראה להם טבעת הקידושין אי הוה שוה פרוטה, ואמר הרב להן ראו זה הטבעת מסתמא הוא שוה פרוטה. ואמרו הן. ועיין בשו"ת מהר"י ברונא סי' צ"ד בסופו. ובבאה"ט סי' כ"ז סק"א. ובשלחן העזר סי' ח' סעיף א' סק"כ וקכ"ב.

144 כ"ה במהרי"ל (עמ' 64) במנהגי נישואין הערה 31 הביא מס' האסופות כת"י 105 א' "וצריך ליתן הטבעת באצבע ימין שלה הסמוך לגודל. ובכת"י מונטיפיורי 108 36 א' וז"ל: מפני מה מקדשין בטבעת לפי שטבעת עולה בגימטרי קידושין. מפני מה מקדשין באצבע, לפי כשאתה מתחיל בפסוק תורת ה' תמימה בגודל (תמצא אות אחד באצבע) עד הנחמדים מזהב, אז תמצא בכל פעם ופעם הש' באצבע. ועוד ט"א, אצבע אלהי בגימטרי רמ"ט איברים שבאשה. מצאתי. עכ"ל. ועיין בנחלת שבעה סי' י"ב במחודשים אות ב'. ובשלחן העזר סי' ח' סעיף ב' סק"ב וסק"ג. ובבאר היטב סי' כ"ז סק"א בשם רבינו.

145 בחינוך מצוה תקנ"ב — נהגו ישראל לקדש בטבעת להיות בידה תמיד למזכרת, עיי"ש. ובתשב"ץ סי' תס"ז. וברמ"א סי' כ"ז סעיף א'. ובשלחן העזר סי' ח' סעיף ב' סק"א. ובהע' 144.

146 עיין בשו"ע סי' כ"ז סעיף א' ובנו"כ שם.

147 תוס' כתובות ג, א, ד"ה אדעתא. ובגיטין לג, א ד"ה כל. ובתשב"ץ סי' תס"ז. ובמנהגי מהדורת רפאל עמ' תקל"ו הערה 37, וברמ"א הג"ל. ובשלחן העזר סי' ח' סעיף ב' סק"א.

ובכת"י מונטיפיורי 108 36 ב' וז"ל: גמ' נכנס לחופה פרסה נדה מהו תין. הלכה אי' קונה. פירוש דוקא פירסה נידה ולא ידע, ע"כ נכון להודיע לחתן שהיא נידה, ונהגו שלא להכניס הטבעת אלא עד פרק ראשון. מצאתי. עכ"ל. ועיין במטה משה עמוד גמ"ח ח"ג פ"א אות ה'. ובכנה"ג סי' ס"א בהגה"ט אות י"ד הביא דברי רבינו וסיים — ועכשין נוהגין לישא אשה אפי' בלתי הודעה לחתן. עכ"ל. ובבאה"ט סי' ס"א סק"ח. ועיין שלחן העזר סי' ז' סוף סעיף א' סק"י"ג. ושם סי' ח' סעיף ב' סק"ו. ובש"ך יו"ד סי' קצ"ב סק"ד.

140 עיין ברא"ש קידושין פ"א סי' כ'. ובשו"ע אבהע"ז סי' כ"ח סעיף י"ב וי"ט. ובנחלת שבעה סי' י"ב במחודשים סעיף י"ב. ובשלחן העזר סי' ח' סעיף א' סק"ט וי"ז.

141 עיין בנחלת שבעה סי' י"ב במחודשים סעיף י"ג טעם שאין נוהרים בזה. ועיין בפ"ת שם סק"ח. ובשלחן העזר שם סק"י וי"ט.

142 במנהגי נישואין (שם) וז"ל: אח"כ אמר הרב לשמש לקרוא לפלוני ופלוני להיות עדי קידושין והשמש קוראם בק"ר בשמותם, ונוהגין לקרוא קצת חשובים לעדי קידושין. ועיין בערוך השולחן אבהע"ז סי' מ"ב סעיף ל"א "ומהנכון שהחתן ייחד העדים אלא שמפני הבושה א"א להעמיס עליו כזאת, ולכן נכון שהרב המסדר הקידושין ייחד העדים, וינהגו לייחד את הש"ץ והשמש מפני שעומדים סמוך להחתן והכלה".

143 במהרי"ל (עמ' 64) "ואחר ברכת אירוסין

ויוזהר מאוד המקרי שלא יאמר לי ¹⁴⁸ בפ"י (עו) דהוי כאילו הוא מקדש הכלה נ], ואז כשנתקדשה יאמרו כל העומדים [שם] (א) מזל טוב ¹⁴⁹ נא] ואז יברור המברך שני עדים אחרים ¹⁵¹ נב] ליקח החתן (פ) קניין על הכתובה. ויבקש החתן העדים שיחתמו את הכתוב' ואז [יקרא] ¹²³⁴⁵⁶⁷ המברך את הכתובה נג], והעדים ג"כ יש[מ]עו ¹⁵¹* או יקראו עמו בנחת. ואם נעשו תנאים ביניהם, אז יקחו ג"כ חתן וכלה קניין (פא) לקיים התנאי, אך יש נהגו ליקח קניין על התנאים קודם שהלכו לברכה, ויש אומרים דווקא אחר הקידושי יקחו קניין דלא מיחזי כשיקרא כדלעיל נד]. ואז יקח המברך כוס אחר לברך ברכת נישואי ז' ברכות ¹⁵⁴ ומטעימין ¹⁵⁵ לחתן

הגהות

נ] לכן ראוי הוא ללמוד לחתן (עח) קודם הברכה שיאמר לי, הגם הוא עם הארץ וצריך להקרות לו הכל מ"מ יאמר המקרא לי בשפה רפה.
נא] ואם הכלה אינה טהורה אז מיד אחר הקידושין מסירין רצועות המטרון מראש הכלה ומפרידין זה מזה ¹⁵⁰ (עט).

נב] והטעם שלוקחי' עדים אחרים כדי להרבות עדים לכבוד חתן וכלה וכן לפרסומי מילתא.
נג] והטעם שקורי' את הכתובה כדי [להפסק קצת משום ברכת היין שמברכין עוד [הפעם] (א) בפ"ה =] בורא פרי הגפן] על כוס של ברכת נישואין ¹⁵².

נד] והאי מחזי כשיקרא גרע טפי דאין שייך ליקח קניין על התנאי' כיון דעדיין אינ' אשתו ¹⁵³.

שינויי גירסאות

(עו) נד"ל פענח — צפיו. זרם זכת"י הנ"ל — שלא יאמר לי צפירוש. (עח) ללמוד החתן קודם הנזכר שהוא יאמר לי, ואם הוא עם הארץ (ננדפס) לכן ראוי ללמוד עם הארץ החתן קודם הנזכר שהוא יאמר לי ומ"מ יאמר המקרי לי נשפה רפה (זכת"י 17285). (עט) זו מזו (ננדפס) זה מזו (זכת"י הנ"ל). (פ) מילה זו אין ננדפס. (פא) קניין על התנאים (ננדפס).

153 עיין בשו"ת מהר"י ברונא סי' צ"ד. ובשו"ת תשב"ץ ח"ג סוף סי' ש"א. ובנחלת שבעה סי' י"ב סעיף ס"ט שדחה דברי רבינו. ובד"מ אבהע"ז סי' ס"ו אות ג'. ובשו"ע שם סעיף א' ובנו"כ. ובשו"ת חות יאיר סי' מ"ז, נ' ונ"ב. ועיין בספר הנשואין כהלכתם [ירושלים תשד"מ] פרק י"א הערות 540—543.

154 עיין מחז"ו סי' תס"ט 589—587. ובסמ"ק מצוריד עמ' צ"ח בליקוטים 122 שם. ובמנהגי נשואין עמ' מ"ב הערה 34 הביא מספר מנהגים קצר וז"ל: וגותן לידו צנצנת השני וחזור ומברך בורא פרי הגפן, הגם שהרב בירך פרי הגפן בברכת אירוסין אין בכך כלום כי זה צנצנת אחר וע"ז לא נעשה ברכה. עכ"ל. ועיין בפמ"ג או"ח סי' תקס"ב במשב"ז סק"ד. וע"ע בספר הנשואין כהלכתם [ירושלים תשד"מ] פרק י' הערה 84.

155 עיין במחז"ו שם. ובמנהגי נישואין (עמ' מ"ג) וז"ל: ואז השמש גותן לשתות [מכוס] ברכה לחתן ו(ה)אשה גותנת לכלה. עכ"ל. ועיין בשלחן העזר סי' ח' סעיף א' סק"ט וסק"י.

148 עיין בהגהות מיימוני הלכות אישות פ"ט אות ו'. ובשו"ע אבהע"ז סי' ל"ה סעיף ט'.

149 וכן הביא החות יאיר סי' י"ט. נתכף אחר הקידושין כל הקהל אומרים לקרובי החתן והכלה מז"ט". ועיין בשלחן העזר סי' ח' סעיף ב' סקי"ג.
150 עיין מהר"ל שם (עמ' 64) ואם הכלה אינה טהורה לבעלה מסירין מעל ראשה (הציפל) מיד אחר ברכת אירוסין. ובמנהגי נישואין (עמ' מ"א) מסירין הציפל מראש הכלה תיכף אחר הקידושין ואחת מן הנשים עומדת בין חתן וכלה ומבדיל ביניהן.

151 עיין מנהגי נישואין עמ' מ"א ושם בהע' 28.
151* עיין בתשובות ופסקים שהוציא קופפר סי' קכ"ט ושם בהערה 5.

152 עיין ספר הישר סי' מ"ה סעיף ה' וסי' מ"ז ס"ו. ומחז"ו סי' תס"ט הגהות מיימוני הל' אישות פ"ג אות ס'. ופ"י אות ג'. ועץ חיים ח"ב עמ' ר"מ. ובמנהגי מהדורת רפאל עמ' תקמ"ד הערה 72. ובטור סי' ס"ב ושם בד"מ אות ו'. ובשו"ע שם סעיף ט'. ובשלחן העזר סי' ח' סעיף ג' סק"א וסק"ב.

וכלה*¹⁵⁵ מן השני (פב) כוסות, ואחר ברכת (פג) גישואין ינתן ליד החתן הכוס של ברכת אירוסין ויזרוק אותו לכותל וישבר ¹⁵⁶נה].

וראיתי רבו' נהגו ליקח הכוס [ה]ראשון לזרוק ולשבור ולא זכיתי לשאול מהן טעמא מאי למה דווקא כוס ראשון, ונ"ל קצת טעמא כיון דיש עתה שני כוסות, טוב ליקח לשבר [כוס] של אירוסין כי כוס [של] גישואין אתיידא לגמר הזיווג ומברכין והתקין לו ממנו בניין עדי עד (כתובות ח, א) לכן אין סברא לשבר כוס [של] גישואין שמורה ח"ו (שמירת) (פו) [שבירת] הבניין ¹⁵⁸ כי אמרינ' סימנא מילתא היא, כדאיתא בהוריות (יב, א) עיין במרדכי בהילכות יום הכיפורים (יומא סי' תשכ"ג). וכן אנן עבדינן ג"כ בגישואין כמה סימנים חמורים על ענייני הצלחה כגון האבוקות בשעת המיי"ן המורה לאורה ולשמחה ¹⁵⁹, וכן תחת השמים והכוכבים ¹⁶⁰ כלומר כה יהיה זרע[כ]ם (א) ככבי השמים, וכן [ה]חיטים שזורקין (פו) על ראשם ואמ' פרו ורבו ¹⁶¹נו].

הגהות

[נה] [ו]ז"ל (פד) צורכר ¹⁵⁷ ומשבר זוככי' זכר לחורבן עכ"ל, ואומר אני משה מינץ, סמך יש מריש פרק אין עומדין (ברכות לא, א) דאית' (פה) שם מר בריה (דרבנן) דרבינא עביד לי' הילולא לברי' (חזו) [חזו] רבנן דקא בדחי טובא, אייתי כסא דדמי' יקר' כו' ותבר קמי כו' ואיעצבו כו'. ואית' בתו' ע"ז, מכאן נהגו לשבור זוככי' בגישואי' עכ"ל. נו] וצריך (פח) ליותר שלא לזרוק החיטין במקום

שינויי גירסאות

(פב) מן שני הכוסות (צנדפס). (פג) ולאחר צרכת אירוסין וגישואין ינתן (צכת"י הכ"ל). (פד) צנדפס הנהה זו כפנים. (פה) דליתמר (צנדפס) דליתא (צכת"י הכ"ל). (פו) על שזירת העניין (צנדפס). (פז) וכן חיטין שזורקין עליהם ולומר פרו ורבו. ע"כ הג"ה. (צכת"י הכ"ל) ויאמר פרו ורבו (צד"ק). (פח) צכת"י נמלא קטע זה כפנים לקמן אחר ענין התענית.

יש לי תימה שנהגו להבזות כוס של ברכה ולשפכו הכל לאיבוד. עכ"ל. והביאו ה"י למורה בשו"ע אבהע"ז שם. ועיין בפ"ת שם סק"ד. וכן לקמן הערה 219 ובשד"ח מערכת חתן וכלה סי' ב' ובשו"ת יביע אומר ח"ד אבהע"ז סי' ט'.

157 לא מצאתי. ואולי כוונתו לליקוטים שם בסמ"ק מצוריד עמ' צ"ז 118 בשם הרוקח.

158 עיין בפמ"ג או"ח סי' תקס' במשב"ז סק"ד.

159 עיין הערה 122. ובראב"ן דף קכח. ובאורחות חיים ח"ב עמ' 67. וברוקח סי' שנ"ג. ובכ"י מונטי.

108 36 ב' זז"ל: מה שאנו עושין גר שקורי' ציריאי"ש בחופה הטעם משום הפסוק (ירמיה כה, י) קול ששון וקול שמחה קול ריחים (וקול)

[ראור] גר ותרגום יונתן קול סיע' דמשבחין בנהורא בוצין, עכ"ל. ועיין במדרש תלפיות ענף חו"כ אות ח'. ובמטה משה עמוד גמ"ח חלק

ג' פ"א אות ב'. ובשלחן העזר סי' ז' סק"ד. והוזכר במג"א או"ח סי' רח"צ סקט"ז ועיי"ש בפמ"ג.

160 עיין הערה 136.

161 עיין כתובות ח, א. וברכות ג, ב. ובתוד"ה ולא. ומחז"ו עמ' 589, ראב"ן דף קכח ב'. רקח

*¹⁵⁵ מסתימת דברי רבינו אלה נראה שהמברך אינו צריך לטעום. ועיין נושא זה באריכות באוצר הפוסקים סי' ל"ד סעיף ב' סק"ג.

156 במנהגי גישואין (עמ' מ"ג) וז"ל: אח"כ מסיר החתן המטרון ומשימו על ראשו כדרכו והשמש גותן ביד החתן הצנצנת של ברכת אירוסין והחתן זורקו לראש האבן בצורת ראש ארי' [העומד בכותל של מזרח]. ועיין שם בהערה 36. מקורות מנהג זה — מחז"ו עמ' 589. רקח סי' שנ"ג. מעשה רוקח סי' ק"ע. מנהגים דבי מהר"ם עמ' 82. ר' אפרים מבונא הובא בערוגת הבושם ח"ד עמ' 44 ועיי"ש בהערה 26. מהרי"ל עמ' 64. שו"ע או"ח סי' תקס"ב, ואבהע"ז סי' ס"ה ס"ג. ועיין בכנה"ג סי' ס"ה בהגב"י אות א'. ובשל"ה פ' שופטים מביא מהריקנטי: ועל כן תקנו לשבור את הכוס בשעת חופה, פירוש כדי לתת למדת הדין חלקו ועי"כ ועולתה תקפץ פיה. ושלחן העזר סי' ח' סעיף ג' סקכ"ה. ברם הראב"ן, אבן העזר סי' קע"ז כתב וז"ל: ותימה לי אם על דבר זה הנהיגו הראשונים לשבר בגישואין כלי זכוכית כי מה עצבון יש בזה שאינו שוה אלא פרוטה, ועוד